

«UNA VÍCTIMA»
DE FEDERICO URALES
(UNA NOVEL·LA DE BARBERÀ)*

Carme PLAZA i ARQUÉ

INTRODUCCIÓ

Una víctima és una novel·la publicada a “La Novela Ideal” amb el número 388, que correspon al gener de l’any X de la col·lecció. Tenint en compte que la “Novela Ideal” va aparèixer l’any 1925, la nostra obra ha de ser de 1935. Com la resta de la col·lecció, té 32 pàgines, en tamany octau i està escrita en castellà.

L’argument de la novel·la és el següent: a Barberà de la Conca vivia un pagès, bon home i treballador, que es deia Antonio. Estava casat amb una dona del poble, de la seva mateixa condició social, Elvira. Tenien dos fills: una nena —la gran— Inés; i un noi més petit, Antoñín. Inés era una noia d’una gran intel·ligència. Ajudada i preparada per la mestra, i impulsada per la mare va anar a treballar a Barcelona ja que les seves possibilitats intel·lectuals no podien desenvolupar-se en un poblet com Barberà, on poc futur podria tenir. De seguida trobà feina a la capital on començà a treballar a les oficines dels magatzems “El Barato” dels quals va esdevenir aviat cap de comptabilitat.

La mare, amb excuses, deixà el marit a Barberà i se’n va anar a

(*) Agraïxo les informacions que sobre els fets i la novel·la m’han donat els amics i amigues de Barberà, també he d’agrair a Josep Termes la localització de la novel·la i els seus comentaris.

viure a Barcelona amb la filla. L'abandonament del marit i del poble per part d'Elvira es va fer palès quan amb enganys s'emportà el fill amb ella. Aleshores, l'Antonio, abandonat, decidí buscar una altra companya. Descartada la possibilitat de trobar-la al poble, va anar a cercar-la a Valls, a on era segur que trobaria dones: a una casa de barrets.

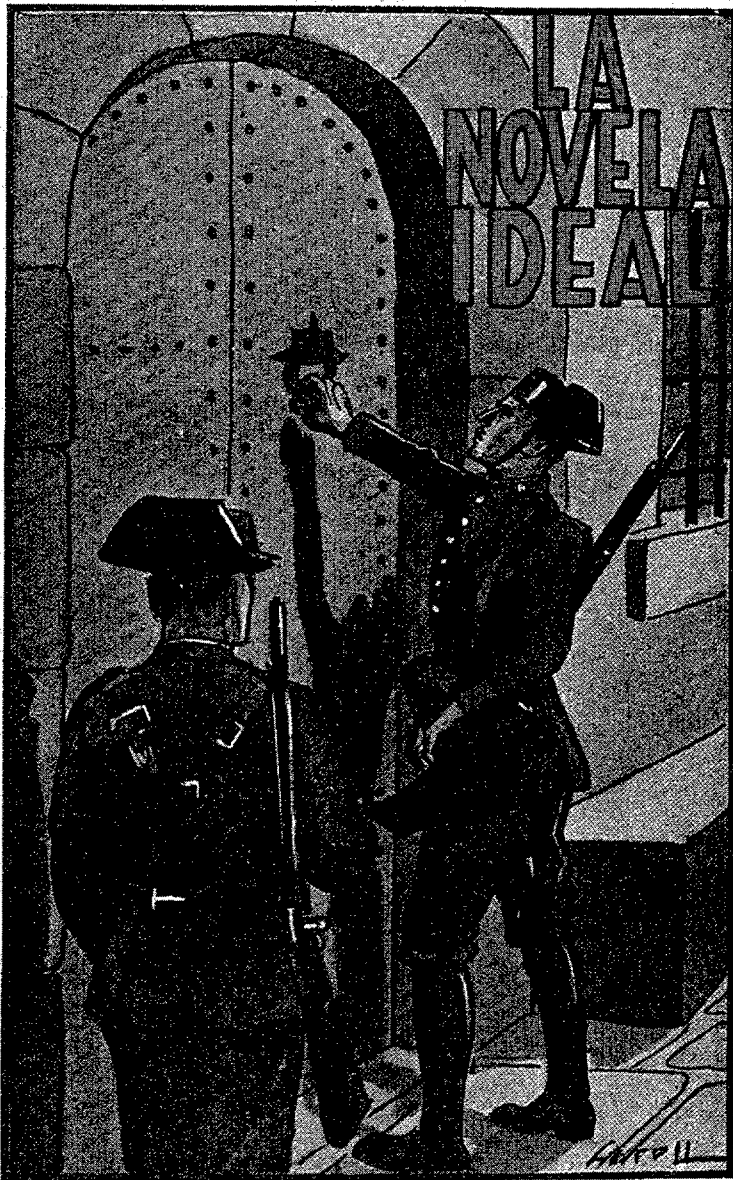
Mentrestant, mare i filla s'han espavilat i viuen bé a Barcelona; Antonio i Andrea, la nova companya, viuen feliços a Barberà; aqueixa ex-prostituta s'ha regenerat, i tots dos, amb el fill fruit de pecats de joventut d'Andrea, formen una nova família.

A partir d'aquí comença el drama. Elvira i Inés, que s'ha fet amiga íntima d'un general amb molt de poder a Catalunya, intenten prendre al pobre Antonio les seves propietats. Amb engany, una parella de la guàrdia civil entra a casa del pagès, a Barberà, i li fan firmar una declaració sota coacció. Comença un plet per bigàmia que està a punt d'arruïnar tant moralment com econòmicament el pobre Antonio.

El dia del judici, a l'Audiència de Tarragona va comparèixer tot el poble de Barberà. Les autoritats, els terratinents, el capellà, i molts altres veïns de Barberà van ser testimonis de la defensa. El poble sencer, amb la seva actuació en tot el judici, va tenir un pes important en la sentència. Finalment, Antonio i Andrea van ser absolts i la gent va manifestar la seva alegria pels carrers de Tarragona.

Un petit —proporcionat amb la novel·la— epíleg ens dóna una notícia posterior d'Inés, i explica que Antonio i Andrea van vendre les propietats de Barberà i van anar a viure a una masia del Camp de Tarragona.

Tot l'argument de la narració es correspon exactament amb uns fets que van passar a Barberà cap als anys 30. Són recordats per algunes persones que van assistir al judici o van seguir de molt a prop els esdeveniments, i per molts que els han conegut de segona mà. Totes les informacions coincideixen amb la narració fins i tot en els detalls aparentment amb poca relevància (la bicicleta que a la novel·la regala Antonio al seu fill Antoñín és molt recordada pels informadors actuals —en aquells temps no era gaire corrent de tenir-ne; l'escapada a Valls del fill amb la famosa bicicleta...). Potser on les versions i la novel·la no coincideixen del tot no és en els fets sinó en la seva valoració: malgrat el comportament solidari del poble de Barberà, el protagonista, l'Antonio, ho tenia molt mal amanit si no s'haguessin produït uns esdeveniments polítics que provocaren la caiguda d'un alt personatge que protegia la Inés. A la novel·la només es parla del comportament del poble i de la defensa d'Antonio.

UNA VICTIMA
NÚM. 388

Por FEDERICO URALES

25 CENTIMOS

Reproducció de la portada de la novel·la

FEDERICO URALES I LA SEVA RELACIÓ AMB BARBERÀ

Federico Urales era un pseudònim —el més conegut— de l'anarquista Joan Montseny nascut a Reus el 1864. Boter d'ofici, va estudiar fins a aconseguir el títol de mestre i va exercir la seva professió a Reus. Es va casar amb Teresa Mañé, anarquista i escriptora també, que utilitzava el pseudònim de Soledad Gustavo. Va ser empresonat a Montjuïc i després desterrat a Anglaterra. Al tornar, anà a viure a Madrid on edità "La Revista Blanca" des del juny de 1898 on col·laboraren intel·lectuals del moment: Giner de los Ríos, Unamuno, Pi i Margall, Azorín... En la segona època s'edità a Barcelona. La família Montseny, és a dir F. Urales, Soledad Gustavo i llur filla Federica Montseny en seran els editors i els principals col·laboradors.

La família Montseny tingué una tasca editorial molt més àmplia: "Tierra i Libertad", suplement de "La Revista Blanca"; el setmanari "El luchador"; novel·les i llibres divulgadors de l'anarquisme. Dins d'aquesta empresa familiar, editorial i divulgadora, l'any 1925 s'inicià una col·lecció de novel·les curtes: "La Novela Ideal" que continuà fins al 1938 i s'edità periòdicament. La seva divulgació fou gran, les seves tirades eren de 10.000 a 50.000 exemplars (1).

"La Novela Ideal" molt més que no pas "La Revista Blanca" era coneguda i llegida assíduament a Barberà. Hi havia subscriptors i fins em consta d'alguna persona que la rebia gratuïtament per iniciativa del mateix Federico Urales —les novel·les apareixien cada setmana o cada quinze dies, i el preu va anar de 0'15 ptes. inicialment fins a 0'25 més tard, tot un dineral per a una economia modesta—.

Cap als anys 20 i 30 a Barberà gaudien de gran difusió tota mena d'obres de novel·la i teatre social; "La Novela Ideal" formava part d'aquest gust popular. A més, tant l'Urales com la Federica Montseny tenien amics i coneguts al poble. A Barberà hi va haver grups llibertaris que s'havien relacionat amb la família Montseny a partir de mítings, conferències; en alguns casos pare i filla s'havien hostatjat a casa dels correligionaris de Barberà.

Un altre element a tenir en compte i que reforça aquesta relació és l'amistat de F. Urales amb l'anarquista Fermí Grimau que vivia a Valls i era molt conegut a la Conca (el seu ofici de sastre el feia viatjar sovint pels pobles on a més de fer vestits practicava el proselitisme).

(1) He tret aquestes dades del llibre de Marisa SIGUAN BOEHMER *Literatura popular llibertaria (1925-1938)*, Ed. Península, Barcelona, 1981.

hogar estaba siempre ausente Elvira, cuando no corporalmente, con la imaginación, muy rica y no para bien de su marido. Todo lo que tenía Elvira de esquivar para el hogar, lo tenía Antonio de amoroso para con los suyos. Trabajando, siempre pensaba en el porvenir de sus hijos, y no bien terminaba la tarea, sólo pensaba en correr al lado de los suyos.

La maestra de la pequeña Inés, decía a su buen padre que en su hija había un tesoro de inteligencia. La niña apenas si estudiaba. Con oír y leer se enteraba y aprendía lo que le decía la maestra y lo que le contaban los libros.

«Y es una lástima — pensaba la maestra — que esta niña no reciba una educación superior para hacer de ella una celebridad.»

Tratado el caso en familia, resolvieron sacrificarse para dar a la pequeña Inés la educación que su profesora reclamaba. Claro que sus bienes, en tierras, trabajando y haciéndolos trabajar mucho, no taban para tanto; pero, ¡qué demonio!, ahorrarian y trabajarían aun más, de ser posible, para darse la satisfacción de tener una hija bien educada y quizá un prodigio.

Y, efectivamente, llegó un momento en que la niña sabía más que su profesora, en las cuestiones y en los problemas en que la maestra la había iniciado. Inés sabía, además de lo que su profesora le enseñara, lo que su portentosa inteligencia ponía en aquello que le explicaban y en aquello que contaban los libros.

La profesora conocía perfectamente el francés, y el inglés bastante bien. La muchacha aprendió el francés a la perfección y el inglés algo mejor que su maestra. Aprendió la teneduría de libros, y en cálculo mercantil no había quien la superara. ¡Ya podían ser enrevesadas las cuentas! Inés las resolvía en un instante. No parecía sino que todos los problemas aritméticos estuvieran resueltos en su mente.

La Historia la conocía al dedillo; de Geografía estaba muy bien y de Astronomía sabía lo propio de una profesora de segunda enseñanza. En literatura conocía los clásicos y los modernos autores. En humanidades se había empapado de los griegos. Donde más floqueaba Inés era en Filosofía y en Religión, porque su maestra no se había atrevido a salirse de la Escolástica ni de las ciencias reveladas cual cumplía a una profesora educada en los santos temores y bajo la presencia de un clerica-

I

LA HIJA INGRATA

Se llamaba Antonio, contaba unos treinta y cinco años, era campesino, vivía de lo suyo, labraba las tierras con sus propios brazos, residía en Barberá, la población más importante, aparte de Montblanch, de la Conca que lleva a su nombre, y se distinguía por su amor al trabajo y a su familia.

La Conca de Barberá, y sobre todo la localidad que le daba nombre, siempre se había distinguido de las otras comarcas catalanas por sus ideas liberales. Cuando el carlismo, liberales; cuando la restauración, republicanos, y ahora socialistas, pero constantemente librepensadores y tolerantes para con las ideas de los demás. Ello suponía un sentimiento colectivo y cierta cultura ambiente.

El sentimiento colectivo se traducía en cooperativas y la cultura en respeto mutuo.

Antonio estaba saturado de aquel sentimiento, que hacía de él un buen ciudadano, un buen amigo y un buen padre de familia.

Nuestro buen labriego tenía mujer que le había dado una hija y un hijo; éste pequeño y aquélla de unos diez años de edad, que frecuentaba la escuela del pueblo con gran provecho. Marido y mujer, más aquél que ésta, se estimaban felices con sus dos hijos, porque trabajando en un pueblo campesino, donde la gente se contenta con poco, se podían considerar de la clase media.

Sin embargo, la esposa no era de tan buena pasta como el esposo. Ella no fundaba en el hogar ni en la familia todos sus anhelos y sus amores.

El pensamiento de Elvira, pues tal se llamaba la mujer de Antonio, estaba siempre ausente de la casa donde vivía con sus hijos, que le daban besos, y su esposo, que con su trabajo la mantenía a ella y a los pequeños. Del

Reproducció facsímil de dues planes de la novel·la

Aquest personatge va tenir una infància força novel·lesca que el mateix Urales va recollir en una altra novel·la de la mateixa col·lecció. El Grimau es va casar amb una noia de Barberà, la Carme Miquel (els noms d'aquesta parella surten a la nostra novel·la sense modificar). La Carme intervé en moments importants a *Una víctima* com a amiga de l'Antonio i com a amiga del narrador, i probablement com a informadora —no l'única— dels fets:

“Según Carmen Miquel, en Barberà hay otra joven de vida digna de ser contada y quizá vayamos algún dia a verla, y entonces conoceremos a la joven que entra a formar entre los personajes de la presente narración, caso de que viviera aún en Barberà” (pág. 12).

Ignoro qui devia ser la “joven” però el més segur és que l'Urales no arribés a fer la història que promet perquè ningú del poble la recorda. El que és interessant de constatar a partir de la cita és la relació del narrador amb la Carme, amb Barberà i, sobretot, el fet de presentar Barberà com un referent comú a més d'una novel·la.

ANÀLISI DE LA NOVEL·LA

Potser això no correspon a una metodologia estrictament literària però el primer que s'ha de dir de l'obra que estem analitzant és que, com les altres de la mateixa col·lecció, és de molt poca categoria des del punt de vista artístic, i sembla que no tingui gaire sentit estudiar-la. En primer lloc, “La Novela Ideal” no tenia pretensions: la seva freqüent periodicitat la feia molt més un producte de consum de lectura popular que altra cosa. En segon lloc, la seva reduïda extensió no permetia fer allò que pròpiament anomenem novel·la: com a molt es tractaria de contes, encara que autors i editors tendeixen a presentar-los amb una estructura més complexa; per aquest motiu un procediment narratiu que en aquestes circumstàncies es farà imprescindible és la supressió de detalls. Això, que es formula de vegades teòricament (2) té una explicació de tipus completament pràctic: encabir en 32 pàgines unes situacions complexes: aniran al gra i deixaran de banda tot allò que no sigui estrictament necessari. En tercer lloc, excepte la família Urales, la majoria d'autors que publiquen a “La Novela Ideal” són gent no dedicada a les lletres: obrers, camperols, la major part militants

(2) “Me fatiga la minuciosidad, la excesiva detención en las cosas pequeñas, el insopor- table culto a la nimiedad”. És una crítica de Deleuze a Gogol, publicada a “La Revista Blanca”. Setembre de 1927. Citat per Marisa SIGUAN a *Literatura...* Op. cit. pág. 38.

anarquistes dels quals no podem esperar excessives preocupacions literàries. Finalment, la col·lecció té una intenció propagandística (difondre les idees de l'anarquisme) i intenta arribar a un públic molt ampli, de base popular, amb poca formació cultural.

“La Novela Ideal” era llegida a Barberà per molta gent, sobretot per moltes dones a causa del seu caràcter de novel·la “rosa”. La novel·la, per tant, havia de ser fàcil, entenedora i lineal, dins del gust popular. En aquest sentit, està plenament reeixida.

Allò que d'*Una víctima* es pot dir, a més de totes les crítiques comunes a les altres novel·les de la sèrie —simplicitat en els plantejaments, personatges tipus, repetició d'esquemes— és una gran deficiència d'estil: llenguatge excessivament prosaic —gairebé d'estil comercial o d'informe d'anar per casa— amb gran abundància de gerundis, calcs lingüístics del català, pobresa lèxica... Encara que F. Urales hagués tingut altres oficis abans de dedicar-se a la literatura i a les feines editorials, no és possible una manera d'escriure tant desaturada i tant pobra si no el situem en un context de “literatura popular” com és “La Novela Ideal”. Però encara més: la pobresa d'estil pot venir sobretot motivada per la feina: a més d'arribar a un públic poc culte, el ritme de treball de l'Urales devia ser considerable, una novel·leta com aquesta podia estar escrita en una estona... Afegim-hi que el nostre autor no estava en la millor època: quan va escriure aquesta narració devia passar dels 70 anys.

Sense entrar en cap estudi estilístic de la novel·la —que, d'altra banda, resultaria força negatiu— hi ha un aspecte que val la pena destacar: la gran abundància de frases bimembres. Aquest tipus de frases constitueixen una constant a la literatura espanyola des de l'època clàssica, només que aquí resulten pretencioses, monòtones. Estructures sintàctiques com ara aquesta:

“Capricho que tenía Antoñin, capricho que su padre le satisfacía” (pàg. 9).

“Un dia se le antojó un reloj y su padre un reloj le compró. Otro dia se le antojó una bicicleta y Antonio al fin una bicicleta compró a su hijo” (pàg. 9).

es repeteixen al llarg de tota la novel·la. La primera, a més de ser representativa de l'estil de tota l'obra recorda una manera de parlar proverbial, pròpia del llenguatge col·loquial dels pobles.

En altres casos, les frases bimembres tenen una intenció de contrast, d'acord amb la caracterització dels personatges presentada des d'un punt de vista maniqueu:

“Todo lo que tenía Elvira de esquivar para el hogar, lo tenía Antonio de amoroso para con los suyos” (pàg. 4).

Estructura i personatges

La novel·la està dividida en tres capítols.

En els primers paràgrafs de la primera part es presenta el protagonista, Antonio —la víctima—, encara que després el pes de la narració caurà sobre la història de la “promoció” de la seva filla Inés. L’aparició dels personatges principals té lloc dins del marc social i físic dominant a la novel·la: Barberà. El títol, com toca a una literatura de caire sensacionalista, ja ens explica gairebé el final del capítol: *La hija ingrata*.

La segona part, amb els elements folletinescs “in crescendo”, porta com a títol *La prostituta*. Introdueix un altre personatge, Andrea, del qual ens explica una mica la vida anterior, no per fidelitat a la minuciositat realista sinó a causa de les seves característiques especials —crues i desgraciades—; allò que amb més o menys morbo agrada al públic. El capítol acaba feliçment per a aquest personatge ja que ha estat redimida del pecat anterior per la bondat d’Antonio que se l’ha emportada a viure amb ell a Barberà.

El tercer capítol *Dos lobas contra un cordero* és quan es compli l’acció: es planteja el plet i s’arriba a un desenllaç feliç i just per als protagonistes. La rapidesa narrativa d’aquesta part i de tota l’obra és considerable; és potser on la novel·la se salva perquè provoca l’atenció del lector i una certa participació sentimental en els fets, objectius desitjats en aquesta mena de publicacions.

Un element molt important en l’estructuració de la novel·la són els personatges.

Ja he dit que es tracta de tipus, no de personatges —ni l’extensió de l’obra ho permetia ni la seva intenció, diguem-ne didàctica, ho necessitava. Com a tipus, la bipolarització és immediata: hi ha dos personatges bons: l’Antonio i l’Andrea, i dos de dolents: l’Elvira i la Inés. Contràriament a allò que s’esdevé a moltes novel·les de “La Novela Ideal”, els personatges positius no són anarquistes ni tenen cap paper actiu; qui fan desencadenar els esdeveniments són els altres, els negatius. Potser aquesta distribució de funcions no és la més corrent en aquest tipus de novel·les on sol aparèixer un “salvador”. Aquí l’única funció de redempció és exercida per Antonio respecte a Andrea, però no per voluntat sinó per inèrcia:

“...y como carecía de tiempo, de recursos y de oratoria para encontrar mujer, no se le ocurrió más que ir a buscarla a una casa de mala nota. Si no mejor, así terminaría más pronto”. (pàg. 11).

A més, el narrador ens havia dit un moment abans que:

“Antonio no tenía ideal alguno en la cabeza; tampoco era aficionado a la lectura”. (pàg. 11).

En fi, el personatge d'Antonio no té res d'exemplar; és gairebé un abúlic com molts protagonistes de les obres dels amics de l'Urales de la “Revista Blanca”, la Generació del 98. L'explicació d'aquest personatge la trobarem més tard en la valoració ideològica.

Tampoc la companya d'Antonio és un personatge amb voluntat. Ambdós són víctimes, encara que dins el context de la novel·la el primer “redimeixi” la “desgraciada”.

De fet, tota la narració està determinada per la fidelitat als fets: el mateix narrador així ho diu. Si no li era possible construir un personatge actiu-positiu és perquè uns altres factors li fan aquesta funció i li solucionen tant l'estructura formal de la novel·la com la seva cohesió ideològica: són les circumstàncies ambientals o, dit d'una altra manera, el *poble de Barberà*. La col·lectivitat barberenca tindrà un paper decisiu a la novel·la, sobretot en dos moments importants: al començament i al final. A la primera pàgina diu:

“La Conca de Barberà, y sobre todo la localidad que le daba nombre siempre se había distinguido de las otras comarcas catalanas por sus ideas liberales. (...) Ello suponía un sentimiento colectivo y cierta cultura ambiente.

El sentimiento colectivo se traducía en cooperativas y la cultura en respeto mutuo.

Antonio estaba saturado de aquel sentimiento, que hacía de él un buen ciudadano, un buen amigo y un buen padre de familia” (pàg. 3)

L'explicació és aquesta: Antonio és un home bo, capaç de redimir amb la seva honradesa l'Andrea perquè la seva honradesa prové de viure en un medi honrat.

Al final, la intervenció massiva de la gent de Barberà —a la novel·la, no tant a la realitat, com ja he dit— semblen un factor que provoqui el veredicté d'innocència per a Antonio:

“Se había entablado una porfía entre un pueblo que no se amilnaba ante ningún poder y la entronización de una política que todo lo quería avasallar y someter a su privilegio, a sus caprichos y a sus intereses” (pàg. 28).

La utilització del poble de Barberà com a personatge positiu actiu permet una exemplaritat, d'acord amb la ideologia de l'Urales com després veurem. (Al mateix temps li assegurava la simpatia i l'interès d'un públic, i també una propaganda que havia de repercutir en les vendes: una cosa no treu l'altra).

A més de l'oposició bons/dolents trobem altres oposicions de valor en els personatges: la dona legal s'oposa a la segona dona en la fidelitat i respecte a l'home; el primer cas és negatiu i el segon és positiu. La filla s'oposa a la segona companya del seu pare perquè totes dues han tingut una relació amorosa que, en els termes de moralitat de la novel·la, podríem dir reprobable: la primera se n'enorgulleix i la segona se n'avergonyeix; la primera actua per lucre i comoditat i la segona per necessitat. D'aquí en resulten una sèrie de valors morals: els que podrien ser bons no ho són i els que no ho són fan tot allò que poden per ser-ho.

Una altra oposició del mateix tipus que l'anterior —paradoxal— és la de la relació filial. L'Antonio és abandonat pel seu fill legítim; les seves ànsies d'amor patern es realitzen finalment amb el fill de la seva companya. Aquesta relació, a més de possibilitar tota una sèrie d'implicacions morals i moralitzadores molt cares a l'Urales com la puresa de sentiments i l'Ideal, ens fa pensar en el tema de la paternitat espiritual ja present a la tendència més espiritualista de la novel·la realista (Galdós: *Fortunata y Jacinta*; Clarín: *Su único hijo*) i en els modernistes del 98, també espiritualistes (Unamuno: *La tía Tula*), models literaris apreciats per l'Urales i pels ideòlegs de "La Revista Blanca".

El sistema d'oposicions podria continuar: la família legal i la família natural; les veïnes bones i les veïnes murmuradores..., però acabaré amb una dualitat que constitueix l'eix de la novel·la: l'oposició entre la ciutat i el camp.

La relació entre la ciutat i el camp serà una clau en la valoració ideològica de la novel·la a l'apartat següent. Ara només m'interessa destacar-ne el seu valor funcional i literari.

La bimembració que observàvem a les frases té un correlat en els judicis de valor dels personatges i, tots junts, de vegades serveixen per destacar l'oposició ciutat/camp (la ciutat és, evidentment, Barcelona):

"Elvira conocía algunas familias de las que, durante el verano, iban a veranear a Barberà, ya oriundas del pueblo o que al pueblo habían ido atraídas por su fama de vida fácil, clima benigno, buenas aguas. Antonio a nadie conocía en Barcelona porque no se preocupaba más que de trabajar para sus hijos y de quererlos" (pàg. 5)

Els dos personatges negatius, mare i filla només pensen —i finalment ho aconsegueixen— en viure a Barcelona. Els personatges positius viuen feliços a Barberà. El personatge d'Andrea és desgraciat quan viu a Barcelona i es regenera en contacte amb l'Antonio al poble.

La relació ciutat/camp s'ha donat a tota novel·la realista. Els costumistes han alabat la vida al camp presentant-lo com un lloc idíl·lic on la gent és bona en contacte amb la naturalesa, mentre que els naturalistes i després els modernistes com Casellas, Víctor Català, Puig i Ferrer han presentat el camp i els pagesos com a llocs inhospitalaris, retrògrads, contra els quals el personatge lluita i de vegades sucumbeix. També a força novel·les de la col·lecció "La Novela Ideal", l'ambient rural és explotador i alienant (3). En aquesta és al contrari: la historicitat dels fets no permet a l'autor de fer-ho d'altra manera, ni ideològicament tampoc li interessa. Barberà és probablement per la seva història un cas atípic dins de la Catalunya rural —potser no tant en la Catalunya nova— i a l'Urales li ve com l'anell al dit per als seus propòsits ideològics.

Un altre fet a destacar és la relació entre la ciutat i el camp: la mare fa coneixença de barcelonins estiuejants al poble, la noia va a treballar a Barcelona... hi ha una comunicació entre Barcelona i Barberà de manera semblant a com apareix en algunes de les novel·les de Narcís Oller. No crec que l'Urales hagués llegit N. Oller però aquesta relació ve donada pel fet de ser un tret característic de la societat catalana (4).

El context literari

Al situar la novel·la dins del corrent literari de l'època veurem que, a grans trets, pertany al corrent realista que s'inicià a la literatura castellana cap als anys trenta.

Esgotades les possibilitats d'innovació de l'avantguarda, la literatura comença una tornada cap als models realistes. No són aliens a aquest canvi la situació socio-política del moment: són anys d'agitació política, la República, els anys anteriors a la guerra civil... que lògicament sembla que hagin de produir una literatura més en con-

(3) Almenys això és el que diu M. Siguán op. cit. encara que el percentatge de novel·les que ha consultat —42 sobre 600— pot fer dubtar de les seves generalitzacions.

(4) Vegeu Sergi BESER, *La novel·la d'un personatge sense novel·la: el Josep Rodon de Narcís Oller a "Serra d'Or"*, Barcelona, març 1967.

tacte amb la realitat, menys formalista i esteticista que les de les etapes anteriors de l'avantguarda i del Modernisme (5).

En aquesta època apareix la *novel·la social*, una tendència narrativa amb poques pretensions literàries dirigida a un gran públic a l'abast de qualsevol cultura, sobretot pensada per a ser llegida per obrers, camperols, en fi, pel poble. Aquestes novel·les tindran una finalitat eminentment didàctica: la propagació de la consciència social. Aquesta novel·la social, "la novela roja" és diferent dels plantejaments de la filla de "La Revista Blanca", "La Novela Ideal" però, degut a la seva intenció de literatura popular i de divulgació d'idees —en aquest cas llibertàries, en l'altre marxistes— coincidirà en la major part dels aspectes.

A l'anunciar l'aparició de "La Novela Ideal", els editors expliquen a "La Revista Blanca", la seva intenció de:

"...interesar, por medio del sentimiento y de la emoción, en las luchas para instituir una sociedad sin amos ni esclavos, sin gobernantes ni gobernados (...) No queremos novelas rojas, ni modernistas, ni eclécticas. (...) No queremos divagaciones literarias que llenen páginas y nada dicen. Queremos ideas y sentimientos, mezclados con actos heroicos, que eleven el espíritu y fortalezcan la acción (...) No queremos novelas deprimentes ni escalofriantes. Queremos novelas optimistas que llenen de esperanza el alma..."(6).

De tot això en podem extreure els ingredients més rellevants de la col·lecció:

- Un distanciament respecte a l'art, sigui modernisme o avantguardisme.
- Una literatura que reflecteixi un "ideal" —d'aquí ve el títol de la col·lecció— que desvetlli sentiments i que tingui una intenció moral segons els principis anarquistes.
- Una exemplaritat optimista i vitalista (hi pot haver finals desgraciats però la tendència és un final feliç).

Encara que ells mateixos declarin la poca preocupació literària per les seves obres hi ha unes tendències literàries amb les quals —voluntàriament o involuntària— es relacionen:

(5) Per al context literari en general: J. C. MAINER, *La edad de plata*, "Los libros de la Frontera", Barcelona, 1975; del mateix autor *Literatura y pequeña burguesía en España. Notas 1890-1950 a "Cuadernos para el Diálogo"*, Madrid 1972; C. BLANCO AGUINAGA, J. RODRIGUEZ PUERTOLAS, I. M. ZAVALA *Historia social de la literatura española* (II), Castalia, Madrid 1978; VARIS *Modernismo y 98* (coord. per) J. C. MAINER, *Historia y crítica de la literatura española*, Ed. Crítica, Grijalbo, Barcelona, 1979.

(6) "La Revista Blanca" contracoberta 5 d'octubre de 1924. Citat per M. SIGUAN *Literatura popular...* Op. cit. pàg. 27.

En primer lloc, hi ha un component realista i un component romàntic en aquesta mena de literatura. Aquests dos elements no resulten oposats sinó fortament relacionats: hi ha romanticisme en molts moments de la novel·la realista castellana (7), sobretot en l'última època; també s'ha donat aquesta mena de barreja en els primers intents de novel·la social del XIX, les imitacions de Sue o de Víctor Hugo.

L'element romàntic hi és present: es basa en el sentiment i en l'emoció, que és la nota dominant a aquestes novel·les, en la seva descripció al fulletó, al melodrama, en fi a la "novel·la rosa". En aquest romanticisme hi hem de veure sobretot la reminiscència dels sentiments romàntics a través del Modernisme. Encara que el "manifest" de "La Revista Blanca" digui que no volen novel·les modernistes, hem d'entendre aquí Modernisme en el sentit parcial que sempre li va donar la literatura castellana, equivalent a decadentisme. No són decadentistes però són neoromàntics a la manera d'Unamuno. Només amb el títol "ideal" ja paguen. L'Amor és un tema constant a tota la novel·la ideal i és un tema eminentment romàntic.

El fulletó, tant en boga el segle anterior, torna a ressorgir: novel·la curta, novel·la per entregues, arguments melòdramàtics, erotisme i una mica de pornografia. Encara que "La Novela Ideal" està en contra de la novel·la eròtica, aquest és un component de tota la literatura popular i, per tant, difícil de bandejar. A moltes novel·les —com ara la nostra— intervenen prostitutes, tema molt del gust de la lectura popular.

Una literatura popular necessita també un plantejament realista. Si no es vol fer una novel·la esteticista i es vol arribar a una "literatura per a tots" s'han d'explicar els fets de la manera més lineal i realista possible. Els ideòlegs de "La Revista Blanca" admiraven *El Quijote* —admiració compartida per la Generació del 98—, Galdós, el naturalisme socialitzant de Zola i, com a mestre més immediat, Pio Baroja sobretot en obres com *La Busca* (a més Pio Baroja havia estat més o menys a prop dels anarquistes en novel·les com *Aurora roja*, de títol ben significatiu). És l'autor de l'època del Modernisme-98 que fa una novel·la amb una forma realista i un plantejament idealista, que pot servir de model —sempre de lluny, i de molt lluny— per als escriptors de "La Novela Ideal", sobretot per a l'Urales.

(7) Si em refereixo principalment a la literatura castellana és perquè crec que per la llengua, per les influències i per les relacions literàries, F. Urales pertany més a la cultura literària castellana que no pas a la catalana. Encara més, si li hagués de col·locar alguna etiqueta literària li penjaria la de company de viatge de la Generació del 98.

No podem deixar de banda en els plantejaments de “La Revista Blanca” la nova filiació nietzscheana: vitalisme, voluntat, acció, que l’apropen a totes les idees modernistes i de la Generació del 98.

La nostra novel·la es presenta carregada dels tòpics romàntics i neo-espiritualistes: l’ideal de família a que aspira Antonio, la vida en pau en un marc natural, la paternitat espiritual, la redempció per l’amor...; no hi manquen els elements melodramàtics i de fulletó, ni l’estil propi d’aquella literatura: només cal recordar els títols dels capítols, la mini-història de la prostituta redimida. També hi ha alguna escena sensacionalista amb intencions clarament eròtiques (quan entren els guàrdia civils i sorprenen “en adulteri” Antonio i Andrea volen que aquesta es despulli i li recorden la seva vida anterior) amb la intenció de contentar els gustos del públic. L’autor compensa aquesta concessió “eròtica” amb una extrapolació d’allò més puritana i moralista (“*Las prostitutas acaban por estimarse tan honradas como las otras mujeres, y algunas lo son*” per continuar dient: “*Pero al dejar de ejercer su mal oficio...*” (pàg. 21) —el subratllat és meu—).

Com tota novel·la fidel a la narració d’uns esdeveniments, a la força ha d’adoptar un plantejament realista. A més a més, el narrador ho deixa ben clar:

“Esta novela se basa en hechos contados por una persona que ha intervenido en su desarrollo. Se han tomado, pues, de oídas todos los sucesos, y, por tanto, podemos haber caído y podemos caer en errores de detalle, pero no sobre el nervio de lo ocurrido”. (pàg. 6).

Afirmació importantíssima, perquè a part de ser una declaració de metodologia pròpia del realisme-naturalisme, és una manifestació del propòsit d’exemplaritat que conforma la novel·la: el *nervio* és sinònim de l’esperit, la idea.

I continua:

“Naturalmente que hubiéramos podido colocar a esta segunda figura de mujer, que no es tan bella, moralmente, como la primera, en “El Siglo” o en casa Jorba, por ejemplo, pero la fidelidad en la narración nos obliga a colocarlas en “El Barato” y no en distintos establecimientos” (pàg. 6).

Es una altra declaració de realisme que ens recorda encara més a Pio Baroja (8) i que, al mateix temps utilitza un altre recurs de la no-

(8) Compareu amb aquesta frase, encara que les comparacions sempre siguin odioses: “pero los deberes del autor, sus deberes de cronista imparcial y verídico, le obligan a decir

vel·la realista, l'utilitzat per Balzac a la *Comédie Humaine* que consisteix en fer sortir els mateixos personatges en diferents novel·les. Aquest procediment va ser seguit per Galdós i per Narcís Oller entre d'altres. L'aparició a la novel·la de Fermí Grimau i de la seva dona Carme Miquel són un exemple d'aquest procediment car ja hem dit que l'Urales va escriure una altra obreta sobre el Grimau. Aquesta família és molt apreciada novel·lísticament per l'autor perquè també Maria, la germana de la C. Miquel ha sortit en una altra novel·la.

Un procediment no ben bé igual però semblant: l'autor fa referència a altres novel·les seves comparant els personatges o els fets:

“No reseñaremos punto por punto los incidentes de la vista, porque ya nos parecen muchos juicios orales los que han pasado por delante de nuestros lectores y porque tendremos que ver y oír otro aún: el celebrado contra Carmencita, la que mató a su confesor, que según noticias se celebrará pronto y habrá de ser reseñado con todos sus detalles” (pàg. 29).

La intenció aquí és clara: en primer lloc, posa la mel a la boca del lector anunciant-li un judici més “apassionant” i més sensacionalista; d'aquesta manera li fa agafar interès per la seva pròxima o pròximes obres (la tal Carmencita devia tenir tota la raó del món i serà cosa bona d'explicar); en segon lloc, tant aquí com en altres cites de la novel·la la intenció és purament comercial, és l'autopropaganda. Això no té res d'estrany si tenim en compte les activitats editorials de la família Montseny, de vegades criticades pels seus col·laboradors. Només cal comparar l'estil d'aquestes frases amb les de les contraportades de les novel·les presentant altres col·leccions de la mateixa “empresa”.

El determinisme naturalista, ben present a d'altres novel·les de la sèrie resulta aquí presentat de manera completament diferent. Tornem a ser a l'oposició ciutat/camp: la ciutat és gairebé determinant de la mala conducta dels personatges mentre que el camp actua com un factor determinant d'actituds positives (en altres novel·les de la sèrie, el determinisme ambiental agrari és un element alienador: el poble està influenciat pels cacics o pels capellans). Des del començament ja he definit la bonhomia d'Antonio en funció de la seva pertinença a Barberà; per la mateixa raó —en sentit invers—, arran de les “malvades” declaracions d'Inés contra el seu pare durant el judici, se senten exclamacions com aqueixa:

la verdad, y la verdad es que la casa en la calle de Mesonero Romanos, antes del Olivo” Pío BAROJA, *La busca*, R. Caro Ed. Madrid 1920, pàg. 16.

“— ¡Qué sinvergüenza! —decían unos.

— ¡Y que sea hija de Barberà! —exclamaban otros” (pàg. 29)

Una mena de determinisme ambiental a la inversa del plantejament naturalista que, paradoxalment, l'acosta al costumisme més tradicional (9).

La lectura ideològica

Encara que, aparentment, a la novel·la no hi hagin excessius elements “didàctics” i el seu contingut social no sembli massa considerable, hem de tenir en compte que tant aquí com a les altres obres de la col·lecció no s'intenta donar una ensenyança política de lluita de classes; allò que es vol ensenyar és de tipus moral, humà; en fi, la salvació de la persona per l'ideal anarquista.

Aprofitant l'ham d'una novel·la rosa més o menys crua anirem trobant a les novel·les una sèrie de valors propis de la ideologia de “La Novela Ideal” i, principalment, del mateix Úrales.

Un valor importantíssim en aquesta literatura és l'amor. Els anarquistes entenen com a ideal d'amor l'amor lliure, natural, sense traves socials; aquest amor l'oposen a les legalitzacions, prejudicis i tabús socials. Moltes vegades no queda clara la seva concepció d'amor lliure i tot queda convertit en la pràctica en la unió de dues persones fora de les convencions socials, però guardant unes “regles” d'amor espiritual per preservar l'ideal; també s'observa estrictament la fidelitat a la parella, cosa més dins del concepte de la moral amorosa més tradicional que no pas de les idees avançades de l'amor lliure.

A *Una víctima*, com ja he dit, es contraposa l'amor natural, sense vincles matrimonials, d'Antonio amb l'ex-prostituta Andrea, en front del matrimoni legítim d'Antonio i Elvira. En aquest cas, això no obeeix a cap plantejament alliberador: senzillament, l'Antonio ha estat abandonat per la dona i la filla que li han pres el pèl i els quartos i necessita una dona a casa; les veïnes, que de moment l'ajuden, es cansaran de fer-li la feina domèstica i, com tanta altra gent, dins del més pur estil tradicional —i m'atreviria a dir masclista— busca una altra dona.

(9) No puc deixar de pensar en una altra novel·la de Barberà (que aquí anuncio a la manera de l'Úrales i que no està publicada). No està pensada com a novel·la —és una narració escrita per un capellà de Barberà: “La historia bruta” que es conservava fins fa poc a l'arxiu parroquial de Barberà. És de 1886 i probablement té més valor literari que la de l'Úrales. En ella, com el punt de vista del capellà és contrari al liberalisme del poble, sí que funciona el determinisme ambiental a la manera dels naturalistes.

La manera de buscar-la tampoc correspon a cap plantejament "ideal": no cerca la companya ideològica, ni ho fa per un fort sentiment; res d'això, la busca per la via més fàcil. L'Antonio és un heroï passiu (com els heroïes modernistes); les coses li passen, no les provoca. La seva decisió —únicament per comoditat— d'agafar una dona d'un bordell a Valls ocasiona un tema molt estimat per als anarquistes: la redempció per l'amor. A partir d'aquí sí que les relacions amoroses d'Antonio i Andrea entren dins els esquemes d'amor pur, ideal. I des d'aquí al final de la novel·la no s'abandonarà aquesta posició: quan Antonio va a Valls a la casa de barrets:

"Antonio pidió ver a las chicas, no para encerrarse con ninguna, sólo para conocerlas.

La dueña le dijo que a lo menos tenía que convidarlas. Antonio las convidó a lo que quisieran.

Eran cinco. Unas pidieron café, otras cerveza, una coñac, Andrea un vaso de leche.

Antonio habló con todas y se fijó en Andrea. El sábado próximo volvió a Valls y se encerró con Andrea. No hicieron más que hablar, pero Antonio pagó como si hubiera hecho otra cosa" (pàg. 15)

Quan Antonio s'emporta a casa Andrea passa un temps sense que encara tinguin relacions íntimes, es van coneixent, i quan Andrea demostra que sap portar la casa...

"...Cenaban, hablaban un rato y se acostaban.

— ¿Sin temor? —le preguntó una noche Antonio—

— Sin ningún temor. De otro modo no hubiera consentido vivir contigo..." (pàg. 17).

Ja hem parlat de la discussió d'Andrea amb els guàrdia civils que la volen fer despullar i com l'autor explica, fent una llarga digressió moral, el resultat de la seva regeneració:

"Por esto, la actitud que guardaba Andrea ante la policía no era nueva en su alma: era la que su alma había sostenido anteriormente, antes y después de ejercer su mala profesión" (pàg. 21)

Punt i final de tot el procés de redempció per l'amor que l'autor ens ha plantejat a partir de la presentació del personatge d'Andrea.

Que la moralitat amorosa és dintre els canons més estrictes de la moral tradicional no ho hem de dubtar després d'haver vist les relacions Antonio-Andrea. Com a succedani d'amor lliure tenim una oposició entre un matrimoni desavingut per l'egoïsme, i una unió natural que funciona bé perquè no es necessiten gaires ingredients per a fer-lo funcionar, si tenim en compte la simplicitat d'Antonio, la seva bona

fe i la “desgràcia” i la necessitat d’Andrea. Els personatges porten a terme la seva relació en un marc natural que els permet de realitzar el seu ideal com tants d’altres protagonistes de “La Novela Ideal”, però aquí la cosa encara els surt més bé: la gent de Barberà, liberal per definició, no els critica —només alguna mala llengua que no fa al cas— sinó que, al contrari, els comprèn i els ajuda com ho demostra al final.

Malgrat que s’hagi redimit per l’amor, una prostituta sempre és una prostituta. Al novel·lista, davant el predomini de dones dolentes —involuntàriament una, i voluntàriament les altres— li calia trobar alguna dona que representés elements positius. Aquesta és la Carme Miquel. Tant la Carme com el seu home, el Fermí Grimau, com la germana d’aquesta, Maria, apareixen amb els seus noms veritables; els altres tenen noms ficticis. És que aquests personatges són exemplars per ells mateixos a causa de la seva ideologia i han de servir al lector, que els coneix, com a punt de referència modèlica. La Carme Miquel és un personatge perfecte, fora de qualsevol sospita, tant quan recomana a l’Antonio que agafi una altra dona (pàg. 11) com més tard quan declara:

“Soy yo, soy la amiga de Andrea. Yo, que no temo a la murmuración, porque mi vida está por encima de todas las miserias humanas” (pàg. 24)

No hi ha res a dir. És la personificació de l’ideal moral. Si d’aquesta manera, l’Urales també volia evitar una certa tendència masclista, no ha pogut dissimular la valoració paternalista que fa sempre de la pobre Andrea i ni el concepte que manifesta de la dona en frases com aqueixes:

“Antonio, los primeros días, iba a comer a casa, y después ya se estaba todo el día en el campo. Había hecho una buena adquisición con Andrea” (pàgs. 16-17).

Els anarquistes, —al menys els ortodoxos als quals pertany l’Urales— no creuen en la lluita de classes. A la novel·la no es dona tampoc cap tipus d’explotació social, sinó d’explotació moral. L’Antonio és definit com a pertanyent a la classe mitja, com la majoria de la gent del poble. És la seva una societat ideal on no hi ha lluita de classes ni tant sols cacics —ja sabem la història de Barberà— (10). Per això, al final serà tot el poble com a protagonista col·lectiu qui intervindrà

(10) Vegeu Joan FUGUET i SANS, *El primer celler cooperatiu de Catalunya i de l’Estat Espanyol*, Obra Agrícola de la Caixa de P. V. E., Barcelona, 1980.

deixant clar que no hi ha cap enfrontament ni de classe ni ideològic: declara el capellà, les autoritats del poble i els "mayores contribuyentes".

L'únic explotador amb qui s'enfronta Antonio no apareix de manera directa sinó indirecta:

"A la amiga del *general* había que tratársela lo mejor posible. ¡No faltaba más!" (pàg. 25)

Aquest personatge, només al·ludit un parell de vegades, és:

"Un *general* que la Cataluña obrera y pensadora recordará siempre con horror, por los crímenes que hizo cometer y por los crímenes que de los suyos se derivaron. Aquel general fue rey absoluto de Cataluña por algunos años, que pesaron como una horrible pesadilla sobre los espíritus barceloneses, y de aquel general omnipotente dispuso la que trocó su cargo de cajera de "El Barato" por el de amiga íntima de un monstruo" (pàg. 19).

Aquest personatge negatiu reforça més el costat dels protagonistes negatius i serveix de contrapunt del poble de Barberà. Pot representar a més "els grans chupopteros d'Espanya" (11).

Un altre reflex del pensament anarquista a la novel·la és l'ensenyament. Tot el moviment llibertari havia estat molt preocupat per aquest aspecte com ho demostra el moviment de l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia. Andrea reconeix a casa dels Grimau un retrat d'aquest que hi havia penjat a la paret:

"¿Son ustedes librepensadores?" (pàg. 16)

Al començament, es dóna molta importància a la intel·ligència i a l'educació d'Inés que li permetran superar la seva condició i establir-se a Barcelona. Un element neutre però carregat de bona fe és la mestra que ensenya a la seva alumna tot el que pot i més. Això permet a l'autor de fer una crítica al clericalisme i a la seva influència ideològica a partir de l'ensenyament:

"Donde más flaqueaba Inés era en Filosofía y en Religión, porque su maestra no se había atrevido a salirse de la Escolástica ni de las ciencias reveladas cual cumplía a una profesora educada en los santos temores y bajo la presencia de un clericalismo que se metía en política y todo lo subordina a interés material" (pàgs. 4-5)

En aquest cas, l'educació, element importantíssim per a la formació de la persona, és mal utilitzada; només és un mitjà de corrup-

(11) Títol d'un article a "Foment", Reus, 2-III-1912. Reproduït a J. MONTSENY *Per Catalunya!* Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona 1981.

ció al posar en contacte Inés amb la ciutat. És un exemple d'una qualitat inicial mal aprofitada, de la mateixa manera que a "La Novela Ideal" hi ha casos d'anarquistes que assimilen malament els principis de l'amor lliure. Això també té una bona càrrega ideològica que pot servir-nos per encetar una valoració de la novel·la relacionada directament amb la ideologia de Joan Montseny (12).

A la futura societat anàrquica s'ha d'eliminar la lluita per la supervivència (la intenció d'Inés i de la seva mare d'abandonar el seu lloc natural, Barberà, és reprovable; la conseqüència n'és la perversió moral). La societat ha de ser una còpia de la naturalesa, cada u ha de complir el seu paper sense que hi hagi persones superiors ni inferiors. Aquest és el pensament de F. Urales: "Para nosotros no hay inteligencias superiores ni inferiores. No hay profesiones superiores ni inferiores" (13). Aquí podríem trobar una explicació de la "simplicitat natural" de l'Antonio.

Dins del moviment anarquista, F. Urales representa una tendència més filosòfica i eclèctica, més en relació, per la via del nietzscheanisme vigent a finals de segle, amb una actitud més intel·lectual que política. Per a Urales no calia —i això l'enfrontava amb una altra tendència dins de la C.N.T. molt més industrialista com la d'un Peiró— un programa de recanvi al capitalisme.

El pensament de l'Urales era el principal representant del corrent que propugnava un retorn al camp per a trobar el camí de la revolució. El municipi, "el poble" és el lloc natural. La revolució començarà als pobles que es constituïran en "municipis lliures" basats fonamentalment en la activitat agrària i en l'autosuficiència.

El camp serà el lloc principal on els anarquistes agraris com l'Urales volen propagar les seves idees:

"...i un dels meus presents anhels, potser el més principal de tots consisteix en contribuir a la formació d'un nou partit a Catalunya, i, particularment, a la província de Tarragona; un partit, o millor, una col·lectivitat d'homes, que es dediquin, amb sincer i desinteressat entusiasme, a la labor ciutadana i educativa, en els camps i en les ciutats catalanes, més en els camps que en les ciu-

(12) Per a la ideologia de F. Urales he consultat principalment PERE GABRIEL *El anarquismo en España* a WOODCOCK *El anarquismo* Ed. Ariel, Barcelona 1979, X. PANIAGUA *La sociedad libertaria* Crítica Grijalbo Barcelona 1982, R. PEREZ DE LA DEHESA "Introducción" a F. Urales *La evolución de la filosofía en España*, Ed. de cultura popular, Barcelona, 1968.

(13) F. Urales "Los municipios libres", Barcelona, 1933, citat per X. PANIAGUA *El anarquismo*, Op. cit. pàg. 84.

tats, perquè el camp ens dóna el sustent, ens dóna l'esbarjo i ens dóna la salut, al donar-nos el blat, la flor i l'origen" (14).

En la nova societat, a la caiguda del capitalisme, tot seguirà un ordre natural que és l'origen de la societat. Per això la ciutat ha de tornar al camp, i a la llarga ha de desaparèixer l'oposició ciutat/camp de manera que un municipi ha de ser al mateix temps agrícola i industrial i pugui autoabastar-se. Tot això està formulat des d'un punt de vista més teòric que pràctic:

"Hermós somni, exclamarà, segurament, algun lector escèptic! Encara no està el poble educat per aqueixa Arcàdia, murmurarà algun pessimista!" (15).

Tota aquesta ideologia va prenent forma a la novel·la:

Urales aprofita uns fets reals que explica fil per randa sense afegir-hi ni modificar-ne res. Aquests fets el condicionen en el moment d'escriure però al mateix temps li proporcionen un material perfecte per a divulgar el seu pensament.

En primer lloc la localització de la novel·la en un poble permet situar els fets en el lloc on la Naturalesa domina i on és possible l'harmonia amb les persones. És una situació natural que possibilita la superioritat moral dels personatges.

En segon lloc, un element que apareix molt poc a moltes novel·les de la mateixa condició és la solidaritat de la gent del poble. Normalment als pobles manen els cacics, els capellans, els "quefes"; per tant, l'ambient, manipulat ideològicament, està dominat per l'obscurantisme. A Barberà no hi ha res d'això sinó tot el contrari. La revolució o el canvi que Urales creu que ha de fer caure el capitalisme i el caciquisme, a Barberà ja s'ha fet. (La Societat va ser a Barberà majoritàriament socialista però això no canvia les coses). Recordem que Barberà havia fundat la Societat de Treballadors Agrícoles el 1894 i això havia suposat una lluita contra els cacics, i el benestar econòmic de jornalers i parcers gràcies a l'elaboració del vi en comú, a més d'altres reformes de tipus social: escola laica, cooperativa de consums, caixa rural...

Urales no va intentar mai de fer un programa d'acció sinó d'explicar com s'hauria d'organitzar la societat a partir d'aquest canvi.

(14) Article publicat al diari "Foment", Reus, el 23-I-1912, reproduït a Joan MONTSENY, *Per Catalunya!*, Op. cit. pàg. 19.

(15) Article publicat al diari "Foment", Reus, l'1-II-1912, reproduït a Joan MONTSENY, *Per Catalunya!*, Op. cit. pàg. 31-32.

Barberà li permet gairebé de fer una novel·la de política-ficció: una societat rural on tothom viu amb un cert benestar, on uns no siguin més importants que uns altres, on tothom s'acomenti amb allò que té (ara encara entenem més la simplicitat d'Antonio), és el model de "municipi lliure", l'Arcàdia somniada.

A l'agafar la història de Barberà, l'autor aprofita uns fets que li vénen com l'anell al dit perquè suposen un exemplar real del seu ideal polític. No li cal canviar els fets: d'aquí ve —en part— la professió de fe realista; en canvi sí que li cal ampliar alguns detalls o minimitzar-ne uns altres segons serveixin o no per a la seva intenció didàctica.

Ara haurem de tornar a l'estructura de la novel·la per relacionar-la amb la ideologia del seu autor.

La novel·la està estructurada segons uns eixos d'oposicions: personatges bons/personatges dolents; valors naturals/prejudicis socials; i, sobretot, ciutat/camp.

Amb l'exemple de Barberà = camp, tota l'exemplaritat de la novel·la consistirà en demostrar-nos que aquest és bo i tot allò que s'hi oposa (la ciutat) és dolent. On el narrador ha carregat i ha forçat la narració per servir els seus interessos ha estat en aquesta bipolarització. Al començament de la novel·la, la relació entre la ciutat i el camp no presenta en els fets cap enfrontament; en canvi l'autor ja es cuida que la seva valoració dels personatges gradualment comenci a fer notar l'oposició:

"Del hogar estaba siempre ausente Elvira, cuando no corporalmente con la imaginación, muy rica y no para bien de su marido..." (pàg. 4)

A mida que l'acció avança cada vegada és més fàcil ampliar i abonar la dualitat, fins a fer-la del tot explícita:

"El pueblo les sabía a poco y les apataba. Los payeses incluso el pobre Antonio, olían mal, y ellas habían nacido para otros olores" (pàg. 8)

El desenllaç de la novel·la és allò que l'autor ens ha vingut preparant des del començament: el camp (les idees naturals, l'amor natural, l'home senzill, el treball, el poble alliberat generador de bons sentiments) venç sobre la ciutat (corrompuda, antinatural, prostituïda, malvada). La relació d'Inés, la filla d'Antonio, amb un personatge dolent de la política "un monstruo" encara accentua més el maniqueïsme, ja que aquest pertany a la classe dels cacics polítics.

Tampoc ens ha d'estranyar que el desenllaç sigui diferent, en

quant a interpretació, en els fets i en la novel·la. Si bé l'anècdota és la mateixa —el protagonista és absolt— no ho són les causes o les circumstàncies. Aquí sí que crec que l'Urales força els fets o més aviat no ho diu tot com sembla que va passar en la realitat. Si s'admet la innocència del protagonista al desaparèixer la causa immediata que donava suport a l'acusació (la caiguda del general), no hi ha exemple moral que valgui. En canvi sí que ho és si la conducta solidària i decidida del poble, de la qual l'honradesa d'Antonio n'és una manifestació natural, és qui decideix el final feliç; la lliçó està assegurada.

BARBERÀ A TRAVÉS DE LA NOVEL·LA

Potser aquest apartat pot resultar força subjectiu, però a través de la narració tenim la impressió que estem veient Barberà i, sobretot, que estem sentint algú de Barberà.

La imatge que se'ns presenta de Barberà "pueblo librepensador" és ben bé el judici que qualsevol persona de la Conca o de les comarques tarragonines podia tenir d'aquest lloc. La fundació del primer celler cooperatiu l'última dècada del segle anterior era un fet prou conegut en els medis rurals. Per als diaris i escriptors progressistes de l'època devia tenir un sentit de model, d'exemple. En aquest sentit, la novel·la és fidel a aqueixa imatge. En segon lloc, el narrador diu que li han contat oralment els fets. Ja hem vist que si fa servir els esdeveniments per als seus propòsits didàctics és només en un sentit de valoració moral, gairebé mai en l'anècdota. Però de vegades tenim la impressió que s'ha deixat emportar per la narració de l'informador/a i ens la transcriu tal qual. Potser aquesta mena de transcripció sigui feta amb una intenció determinada: el llenguatge popular de la persona que li ha explicat respon perfectament a les aspiracions de fer una novel·la a l'abast de tothom, de fàcil comprensió; potser també la precipitació amb què devia escriure aquestes obretes no li donava temps de fer gaires correccions idiomàtiques. Una mica de cada cosa, però sense perdre mai de vista la intenció de "La Novela Ideal".

En el llenguatge, com feien molts narradors de la col·lecció, es busca un realisme; en altres novel·les s'inclouen dialectalismes, pronunciacions col·loquials. En aquest cas, més d'una vegada algun personatge és tractat de *vos*, expressió que no té sentit en castellà en les situacions en què s'empra aquí. No cal dir que la informació li ha es-

tat donada en català. També hi ha frases del tipus “pondria las manos al fuego”, “son capaces de dar la razón a las puercas” (pàg. 30) que semblen calcs lingüístics deguts tant a mimetisme amb l'informador/a com a pobresa idiomàtica.

En les expressions que posa en boca de la mestra em sembla veure una manera de parlar pròpia de les persones de poble: és un tret del llenguatge col·loquial —i probablement més del de les dones—: la hipèrbole, l'exageració; vegem-ne uns exemples:

“Y es una lástima —pensaba la maestra— que esta niña no reciba una educación superior para hacer de ella *una celebridad* (pàg. 4). (...) La profesora conocía perfectamente el francés, y el inglés bastante bien. La muchacha aprendió el francés a la perfección y el inglés algo mejor que su maestra. Aprendió la teneduría de libros, y en el cálculo mercantil no había quien la superara; *Ya podrían ser enrevesadas las cuentas!* Inés las resolvía en un instante. *No parecía sino que los problemas aritméticos estuvieran resueltos en su mente*” (pàg. 4).

D'entrada, en aquestes afirmacions hi ha força exageracions. És veritat que Inés era una alumna avantatjada —les seves companyes d'escola m'ho han confirmat— però d'això a dir que sabia més que la mestra... També em sembla poc probable que la mestra estés tan preparada, ja que a Barberà la Societat va procurar un ensenyament molt bo, l'escola laica, per als fills dels associats, però només per als homes, la de les dones —com a tot arreu— sempre va tenir menys importància (16).

De tota manera, això palesa una preocupació real a Barberà, l'educació. Aquesta preocupació no la van adquirir per influència de les idees llibertàries sinó que prové de les idees regeneracionistes de finals de segle, en temps de la fundació de la Societat. Per altra banda és desproporcionada la intel·ligència d'Inés i el fi que donen a la seva acurada cultura: col·locar-la a les oficines d' “El Barato”. Encara que arribi a ser cap de comptabilitat no és un esdevenidor excessivament ambiciós... és clar que tractant-se d'una noia, potser sí.

Una última observació: la major part d'estudis que fa la Inés són estudis comercials: “teneduría, cálculo mercantil, mecanografía...”. Potser aquesta cultura és comuna a la societat de l'època però sembla més pròpia d'una societat rural —com la de Barberà on s'ha de saber fer el “compte del vi”— que no pas per promocionar-se a la ciutat.

(16) Vegeu Dolors JULIANO, *L'escolarització a Barberà de la Conca entre 1860 i 1936* a “Aplec de Treballs n.º 4 del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà”, Montblanc, 1982, pàg. 39-72.

CONCLUSIONS

La novel·la de F. Urales *Una víctima* explica amb fidelitat narrativa uns fets esdevinguts a Barberà de la Conca cap a l'any 1928-30; els testimonis que els recorden no arriben a precisar-ne exactament la data.

La novel·la és poc ambiciosa des del punt de vista literari però explícita en quant a la intenció didàctica de l'autor: la propagació d'uns valors del pensament anarquista.

Potser aquesta obra s'aparta una mica dels valors que tenen freqüentment els temes i personatges a "La Novela Ideal". Aquest fet és degut a la seva ubicació en un lloc de característiques socials peculiars: el poble de Barberà de la Conca.

L'oposició ciutat/camp és l'eix estructural de la novel·la i al mateix temps l'element dominant en els pressupostos ideològics de l'obra, fidel reflex del pensament de l'autor.

Finalment, la narració ens proporciona elements documentals de la vida de Barberà a l'època i del pensament i el punt de vista dels seus habitants.